

KROTOSZYŃSKI KURIER KOLEJOWY

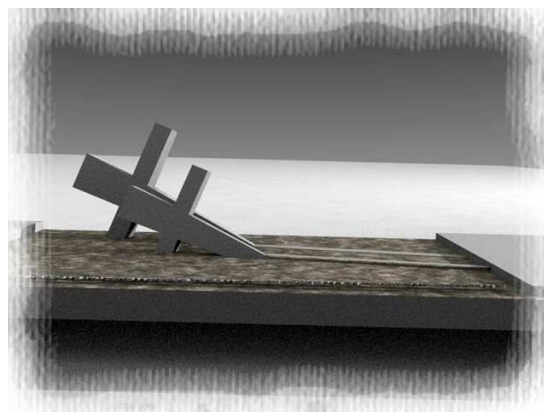
Pociąg specjalny „Ewakuacja ‘39”

Pociąg o charakterze turystyczno-patriotycznym „Ewakuacja ‘39” to okolicznościowy przejazd składu retro na trasie **Wolsztyn – Kobylin - Krotoszyn – Koźmin Wlkp. – Jarocin – Września - Koło** (i z powrotem) w związku z **75. rocznicą nalotu lotnictwa niemieckiego 2 września 1939 r. na pociąg ewakuacyjny z Krotoszyna na stacji kolejowej w Kole.**

W 1939 r., z uwagi na możliwość wojny z III Rzeszą, przewidywano ewakuację ze „strefy wycofania” instytucji rządowych wraz z personelem. Ewakuacji podlegały również rodziny wycofujących się urzędników, z tym zastrzeżeniem, że nie było to przymusowe. Planowano sformowanie pociągów ewakuacyjnych dla rodzin wojskowych, policjantów, urzędników, kolejarzy, pocztowców, które miały dotrzeć na przewidywane zaplecze frontu. Wraz z wycofującymi się urzędnikami wywiezieniu podlegały najważniejsze akta urzędowe, gotówka, najbardziej cenne mienie państwowe itp. Ludzi i mienie z powiatu krotoszyńskiego planowano rozmieścić w województwie lwowskim.

Z Krotoszyna pociąg odjechał 1 września w godzinach popołudniowych, jego trasa prowadziła przez Koźmin, Jarocin, Konin. 2 września ok. godziny 15.00 podczas postoju w pobliżu dworca kolejowego w Kole został najpierw zbombardowany przez samoloty niemieckie, a następnie pasażerowie pociągu zostali ostrzelani przez lotników z broni pokładowej. Z tego transportu zginęło i zmarło z powodu ran w szpitalu w Kole i Koninie ponad sto osób. Dalsza trasa pociągu wiodła przez Warszawę do miejscowości: Narol, Rawa Ruska i Żółkiew. Część osób dotarła autobusami z Koła. Ewakuowane osoby zostały rozlokowane m.in. w Turynce.

Przejazd pociągu do Koła powiązany jest z uroczystością odsłonięcia **nowego pomnika na cmentarzu parafialnym** upamiętniającego ofiary tragedii sprzed lat. Nekropolia przy ul. Poniatowskiego w Kole jest miejscem pochówku ofiar nalotu. Władze tego miasta, wraz ze Stowarzyszeniem Przyjaciół Miasta Koła nad Wartą, przy wsparciu ks. Proboszcza Józefa Wronkiewicza podjęły w 2009 r. rozmowy z władzami Krotoszyna na temat nowego pomnika. W 2012 r. rozstrzygnięto konkurs na jego projekt. Zwycięczynią została **Aleksandra Zdrodowska**, uczennica kolskiego Zespołu Szkół Plastycznych. Pomnik został sfinansowany przez **samorządy obu miast. Stowarzyszenie Przyjaciół Miasta Koła nad Wartą oraz Towarzystwo Miłośników i Badaczy Ziemi Krotoszyńskiej** zorganizowały ponadto zbiórki publiczne na ten cel.

Pasażerowie pociągu „Ewakuacja ‘39” podróżować będą zabytkowym składem z wolsztyńskiej parowozowni historyczną trasą z 1939 r. Inicjatorem przejazdu jest **Burmistrz Krotoszyna**, a w realizację idei włączyli się ponadto **Starosta Krotoszyński** oraz władze **Kobyliny, Koźmina Wlkp. i Zdun**. Organizatorem pociągu (w ramach Markowego Produktu Turystycznego **TurKol.pl**) jest **Instytut Rozwoju i Promocji Kolei**.

Antoni Korsak & Grzegorz Śnieciński

Odkrywając historię...

Towarzystwo Miłośników i Badaczy Ziemi Krotoszyńskiej oraz Stowarzyszenie Przyjaciół Miasta Koła nad Wartą podjęły się trudu ustalenia i weryfikacji nazwisk ofiar bestialskiego nalotu na pociąg ewakuacyjny w Kole. Dotychczas udało ustalić się nazwiska 119 osób. Wielu pasażerów z tego transportu zdołało jednak uniknąć tragicznego losu (lista ocalałych na następnej stronie).

Podczas zbierania materiałów na ten temat okazało się, że niektóre rodziny miały wyjechać już wcześniej, **31 sierpnia 1939 r.**, innym pociągiem ewakuacyjnym, trasą przez Katowice, Kraków. Pociąg ten (miał być złożony z wagonów osobowych) dotarł bez większych problemów do **Żółkwi**, a ludzi zakwaterowano we wsi **Dalnicze** (7 km od Kamionki Strumiłowej). Pasażerowie tego pociągu spotykali krotoszynian ewakuowanych pociągiem czy autobusami jadącym przez Koło, Warszawę. Udało się ustalić tylko kilka rodzin jadącym tym pociągiem: Cierniewscy, Urbaniakowie, Kurzawscy, Ratajczycowie.

Antoni Korsak

Tablice pamiątkowe poświęcone ofiarom nalotu (fot. J. Chmielarz & G. Śnieciński)

Wspomnienie Zdzisława Jabłońskiego, mieszkańca Koła (w dniu nalotu miał 29 lat)

Wchodziłem na górę do mieszkania z balkonem, aby wyjrzeć na zewnątrz. Na balkonie stała moja siostra – Henryka Łaskiewicz z Bożenką na rękach. Nadlatywały samoloty. Byłem przekonany, że to nasze, bo wojna dopiero się rozpoczęła. Samoloty obniżały swój lot i zbliżały się do dworca kolejowego.

Pierwszy samolot lekko zawyżył lot i oderwały się od jego kadłuba dwie duże bomby. W tej chwili potężny wybuch przewrócił mnie i moją siostrę z dzieckiem tak, że znaleźliśmy się w pokoju. Zaległo mi w uszach, w powietrzu unosił się pył i kurz, który dusił w gardle. Zawołałem: „Gaz! Gaz! Gaz!”. Byłem przekonany, że Niemcy użyli gazów bojowych. Przyłożyłem do twarzy ścierkę zmoczoną w wodzie, aby chronić drogi oddechowe. W połowie sierpnia byłem na przeszkoleniu w ramach Ligi Obrony Przeciwpowietrznej i Przeciwgazowej. Na tym szkoleniu pokazywano nam sylwetki samolotów, jakich używa Luftwaffe, z ich oznaczeniami i sylwetkami.

Gdy kurz zaczął powoli opadać, wyszedłem na balkon i zauważyłem, że samoloty zawracają i strzelają do ludzi zgromadzonych na dworcu z broni maszynowej. Samoloty leciały nisko, słońce dokładnie oświetlało kabiny pilotów tak, że było widać, jak z zaciśniętymi zębami zaciskają dłonie na uchwytach ckm-ów, celując do ludzi, bez trudu też rozpoznałem znaki Luftwaffe – czarne krzyże na kadłubach i numery identyfikacyjne. Po chwili samoloty odleciały na zachód, a ludzie w panice szykowali się do ucieczki. Pod naszym balkonem słysząc było krzyki i nawoływania o pomoc dla rannych na dworcu...

2 września 1939 roku

Pamiętamy...

Źródło: SPMKnW

Lista pasażerów, którzy przeżyli nalot lotnictwa niemieckiego na pociąg ewakuacyjny z Krotoszy na stacji kolejowej w Kole 2 września 1939 r. (niepełna)

Adamkiewicz Franciszka (Laudowicz);
Adamkiewicz Eugenia (Wodecka);
Aleksandrowicz Janina, Krotoszyn;
Aleksandrowicz Krystyna;
Babjów Anna z d. Piffke, Krotoszyn;
Babjów Janina (ur. 1938);
Bielawny Józef, zam. Krotoszyn;
Bielawna Katarzyna;
Bielawna Helena (ur. 1926);
Bielawna Maria (ur. 1930);
Bielawny Jerzy (ur. 1928);
Bilski Henryk, zam. Krotoszyn;
Bilska Helena;
Bilska Teresa;
Broda Leon, zam. Krotoszyn;
Broda Janina;
Broda Janina (córka);
Brzezicha Stanisław zam. Zduny;
Brzezicha Leokadia (Fleischer);
Brzezicha Joanna (Streubel);
Brzezicha Mirosław;
Bujakiewicz Jan, zam. Krotoszyn;
Bujakiewicz Władysław;
Chytrowska Anna z d. Jezierska;
Chytrowska Mieczysława;
Chytrowska Natalia;
Chytrowska Eugeniusz;
Chytrowska Melania;
Chytrowski Zygmunt;
Cichowska Stefania, zam. Krotoszyn;
Cichowska Halina (Cugier, ur. 1937);
Czorga, zam. Krotoszyn;
Danielak Ludwik, zam. Zduny;
Dąbrowska Leokadia z d. Ptak;
Dąbrowska Irena (Szpopier);
Dera Zofia, zam. Krotoszyn;
Dera Zygmunt;
Drygas;
Dziuba Wanda (Terakowska);
Frankiewicz Zdzisław, Dobrzyca;
Garczyński Jan, zam. Krotoszyn;
Garczyńska Maria z d. Adamczewska;
Adamczewska Elżbieta;
Garczyński Władysław;
Garczyński Felicjan;
Garczyński Lech (ur. 1938);
Gebel Marian;
Grabczan Bogumiła;
Leszczyńska Maria z d. Młoda;
Grabczan Jadwiga z d. Galczyńska;
Młochowska Anna z d. Zaleska;
Grabczan Aleksander Stanisław (syn);
Grabska Helena, zam. Krotoszyn;
Grabski Tadeusz (ur. 1924);
Grabska Elżbieta (ur. 1926);
Grabska Danuta (ur. 1928);
Grabska Maria (ur. 1932);
Heliński Tomasz (ur. 1893);
Jarczyńska Radosława (Buczyńska);

Kopka Irena (Jarczyńska), ranna;
Jasińska Maria, zam. Krotoszyn;
Jasiński Eugeniusz (ur. 1932);
Jędrzejczak Maria, zam. Krotoszyn;
Jędrzejczak Alfons (ur. 1926);
Jędrzejczak Łucja (ur. 1928);
Jędrzejczak Urszula (ur. 1930);
Jędrzejczak Joachim (ur. 1936);
Jędrzejczak Helena, zam. Krotoszyn;
Jędrzejczak Maria (ur. 1939);
Jurasz Władysław, zam. Krotoszyn;
Jurasz Witold, (ur. 1938);
Kałmucka Katarzyna, zam. Kuklinów;
Kałmucki Józef;
Kałmucki Kazimierz;
Kałmucki Zygmunt (ur. 1932);
Kałmucka Leokadia;
Kałużny Jan, zam. Krotoszyn;
Kałużny Leon, zam. Krotoszyn;
Kałużna Wiktoria (żona);
Kałużny Edmund;
Kałużny Kazimierz;
Kędzińska Zofia z d. Galusik;
Kędzińska Krystyna (Jasińska);
Kierzek Zofia, zam. Krotoszyn;
Kierzek Elfryda /Maria (ur. ok. 1920);
Kierzek Zyta (ur. 1923);
Kot Katarzyna, zam. Krotoszyn;
Krzywański Stanisław, Krotoszyn;
Kusza (matka), zam. Krotoszyn;
Kusza Bronisław;
Kusza Marian;
Latuszek Maria, rodzina policjanta;
Latuszek Władysław (ur. 1924);
Latuszek Leokadia (Lorkiewicz);
Łopaczyk Maria z d. Nadolna;
Nadolna Wanda (siostra Marii);
Łopaczyk Józef (ur. 1933);
Łopaczyk Eleonora;
Łopaczyk Aleksander;
Markiewicz Andrzej, zam. Zduny;
Marszałek Jadwiga z d. Robakowska;
Marszałek Jadwiga (ur. 1926);
Marszałek Emilia (Nowak), ranna;
Marszałek Franciszek (ur. 1931);
Michalczyk Walerian zam. Krotoszyn
Michalczyk Bożena (lat 17);
Michalczyk Józefata (lat 7);
Mikołajczyk Urszula, zam. Krotoszyn
Mikołajczyk Stanisław;
Mikołajczyk Marian;
Mikołajczyk Henryk;
Mocydlarz Stanisław;
Nowak Czesław, zam. Krotoszyn;
Nowak Władysław, ranny;
Nowak Kazimiera;
Nowak Mieczysław;
Orzechowska Antonina,(ur.1922);
Orzechowska Helena (ur. 1924);
Orzechowski Bronisław (ur.1926);

Mieczysława Orzechowska (ur.1930);
Paszek Pelagia z d. Szczuraszek;
Paszek Maria;
Paszek Helena (Dudek);
Paszek Marian;
Patrias Franciszek, zam. Krotoszyn;
Patrias Kazimiera z d. Jelinowska;
Patrias Henryk;
Pocztą Agnieszka;
Pocztą Józef;
Pokraka Józef, zam. Krotoszyn;
Rapior Maria I-voto Stężycka;
Stężycka Halina (ur. 1914);
Rapior Józefa (ur. 1925);
Rapior Krystyna (ur. 1927);
Ritter Balbina z d. Skarbecka, Zduny;
Ritter Paweł;
Sekula Franciszek, zam. Krotoszyn;
Sekula Wanda (ur. 1889);
Sekula Helena (Przybylska, ur. 1913);
Sekula Marta (Bogucka, ur. 1914);
Sekula Franciszek (ur. 1917);
Siadek Halina (matka), Krotoszyn;
Siadek Bronisław (syn);
Siadek (niemowlę);
Skotarek Gertruda z d. Gano;
Gano Elżbieta z d. Krystek;
Skotarek Wiesław;
Skrzypczak Maria z d. Wagner,;
Skrzypczak Zbigniewa (ur. 1923);
Skrzypczak Zdzisław (ur. 1924);
Skrzypczak Czesław (ur. 1928);
Sobczak Tadeusz, zam. Krotoszyn;
Szkudłapski Piotr;
Sztefek Halina (Nowaczyk);
Sztefek;
Światła Marianna, rodzina kolejarza;
Światła Zofia (ur. 1921);
Światły Marian (ur. 1923);
Światły Tadeusz (ur. 1926);
Światły Leszek (ur. 1928);
Światła Wanda (ur. 1930);
Światła Teresa (ur. 1932);
Wenta Leon (ur. 1887), zam. Zduny;
Wenta Bogusława (ur. 1924);
Wenta Władysław (ur. 1921);
Węglińska;
Wierdak Janina, matka
Wierdak Jolanta (Marchlewska);
Wierdak Sławomir (ur. 1931);
Więcek, zam. Krotoszyn, ranny;
Wojciechowska Maria z d. Laudowicz
Wojciechowski Eugeniusz;
Wojciechowska Sabina (Bugajna);
Woszczyńska Monika, Sulmierzyce;
Woszczyńska Apolonia;
Zelba Franciszek, zam. Krotoszyn;
Zelba Helena z d. Nowakowska;
Zelba Zbigniewa (Tymofijczyk).

Proszę o uwagi i uzupełnienia: Antoni A. Korsak, tel. 514 312 848, akorsak@poczta.fm

KROTOSZYN. Dworzec. 01.09.1939 r. zostaje sformowany pociąg ewakuacyjny, który wyrusza na północ...

2 września 1939 r. na bocznicę stacji Koło rozegrała się tragedia pasażerów...

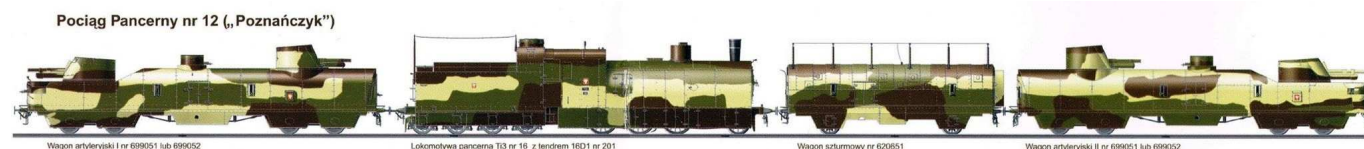

Pociąg pancerny nr 12 „Poznańczyk”

Tuż przed wybuchem wojny, **Pociąg Pancerny nr 12 („Poznańczyk”)** – **P.P.12** wszedł w przewidywany rejon działań zbrojnych. **31 sierpnia 1939 roku** został przydzielony do współdziałania z **56 Pułkiem Piechoty Wielkopolskiej**, który obsadzał stanowiska obronne na podejściach do **Krotoszyna**.

Rankiem **1 września** pociąg wyszedł ze stacji **Krotoszyn** i prowadził ogień na baterię artylerii niemieckiej w **Perzycach** oraz na zgrupowania nieprzyjacielskiej piechoty pod **Zdunami** i **Cieszkowem**, wystrzelując 80 pocisków i wydatnie przyczyniając się do odparcia sił nieprzyjaciela. Następnie **P.P.12** patrolował linię kolejową z **Krotoszyna** do **Rawicza** i wspierał ogniem polskie oddziały w walkach o miasto. Wieczorem tego samego dnia, między **Bożacinem** a **Wolenicami**, osłaniał odejście polskiej piechoty w kierunku **Prosnę**.

2 września „Poznańczyk” przejechał do **Jarocina**, gdzie podporządkowano go **Wielkopolskiej Brygadzie Kawalerii**. Jego zadaniem stało się patrolowanie linii do **Krotoszyna** i **Gostynia**. **3 września** dozorował również podejścia do mostów na **Warcie** w pobliżu **Nowego Miasta**, a **4 września** dokonywał rozpoznawczych jazd w kierunku **Jarocina** i tam pod wieczór nawiązał kontakt z nieprzyjacielem.

Wagon artyleryjski I nr 699051 lub 699052

Lokomotywa pancerna T3 nr 16 z tendrem 16D1 nr 201

Wagon szturmowy nr 620851

Wagon artyleryjski II nr 699051 lub 699052

Źródło: Adam Jońca, *Pociągi Pancerne z Legionowa*, w: *Wielki Leksykon Uzbrojenia Wrzesień 1939*, Warszawa 2013

Rozkazem Brygady **P.P.12** skierowano do **Warszawy**. W związku z bardzo utrudnionym przejazdem przez **Wrześnię** (z racji rozległych zniszczeń i rozbitych składów, które blokowały tory), dopiero **6 września** pociąg dotarł do **Kutna**. Następnego dnia, już pod **Warszawą**, został ponownie unieruchomiony w ogromnym zatorze, który sięgał od **Błonia** aż po **Sochaczew**.

Rankiem **9 września** doszło do poważnego starcia z siłami niemieckimi, dążącymi do opanowania przepraw przez **Bzurę**. Ogień **pociągu pancernego** zatrzymał oddziały nieprzyjaciela pod **Leonowem**, ale podciągnięta przez wroga artyleria zmusiła go do wycofania się do **Błonia**, skąd wyruszył wreszcie w kierunku **Warszawy**. Obecność Niemców pod **Ołtarzewem** sprawiła, że dowódca „**Poznańczyka**” – **kpt. Kazimierz Majewski**, nie widząc już szans na przedarcie się składem do stolicy, nakazał zniszczenie i opuszczenie **pociągu**. Załoga okrężnymi drogami dotarła do **Warszawy**, gdzie ją wcielono do batalionu ochrony mostów.

Zniszczenia **P.P.12** były bardzo skuteczne – żaden z wagonów nie nadawał się do odbudowy, dlatego okupanci je ze złomowali. Lokomotywę udało się Niemcom uruchomić i wykazywana jest w późniejszych spisach, jako używana przez Wehrmacht. Nie uszkodzono także platform kontrolnych.

Piotr Mikołajczyk

Krotoszyński Kurier Kolejowy – pismo ukazujące się z okazji przyjazdu do Krotoszyna pociągów turystycznych TurKol.pl

Wydawca: Starostwo Powiatowe w Krotoszynie. Współpraca: TMiBZK. Wszelkie uwagi i sugestie prosimy kierować na adres e-mail: k.kurier.k@o2.pl www.facebook.com/pages/Krotoszyński-Kurier-Kolejowy © G. Śnieciński, Krotoszyn, wrzesień 2014'